

DE NOMINE ALFONSO

Alfonsus (1) nomen est originis visigothicae, compositum ex duabus radicibus linguae germanicae antiquae, videlicet: 1) *adal* (hodie *edel*), quae significat hominem e stirpe nobili, et 2) *funs*, quae indicat hominem promptum ad pugnandum, vel excellentem in bello. Nomen itaque compositum significavit, senso primario, hominem stirpe nobilem, virtutibus bellicis eximium (2).

Hoc nomen in origine fuit verum nomen proprium alicuius viri, bellicis virtutibus insignis, populi visigothici. Visigothi, inde ab anno 230 circiter, ad fines Romani imperii orientales pervenerunt, continuis incursionibus ac bellis violentibus, mox contra Romanos, mox iisdem confoederati, claruerunt; demum, vasto itinere per totum imperium instituto, anno 410, sub Alaricho rege, ipsam Urbem ceperunt, et denique, sequentibus annis, Galliam Narbonnensem ac paeninsulam Ibericam expugnaverunt, ubi Wallia rex primum regnum germanicum in territorio romano fundavit (anno 415).

Anno 711, post tria saecula, arabes musulmanni, violenti peracta invasione, mox totam paeninsulam Ibericam subiugaverunt, saepius etiam in regnum Francorum irruentes, dum a Carolo Martello repulsam acceperunt (anno 732). Hoc eodem tempore multi ex visigothis, ut arabicae oppressioni effugerent, inter asperrimos montes Cantabriae, Gallaeciae et Asturiarum refugium petierunt, ubi invasoribus strenuam opposuerunt resistantiam. Ita factum est, ut inde ab anno 718 sub Pelagio (Pelayo), viro nobilissimo, regia stirpe oriundo, in Asturianis montibus parvum nasceretur regnum christianum visigothicum, ex quo, sequentibus saeculis, expugnatio catholica Hispaniae victoriosa procederet. Pelagius, anno 735 morte abreptus, filio Fafilae regnum reliquit, qui, inter venationem ab urso necatus occubuit, anno 737. Tunc *Alfonsus*, primus huius nominis Asturiarum rex, dictus *Catholicus*, Pelagii gener, regnum suscepit, quod innumeris minoribus maioribusque bellicis operis confirmavit et auxit, verus fundator et insignis propagator dicti regni, ac catholicae fidei (3).

Eo tempore, sicut nomina principum, nobilium, episcoporum, aliorumque virorum et mulierum, nobis tradita, clare demonstrant, vigere continuavit lingua visigothica, ita ut nomen Alfonsus, his saeculis, in sua propria et primigenia significatione ab omnibus intellexeretur. Et re vera,

reges illi Asturiarum, qui saepe Alfonsi nomine vocabantur, his saeculis heroicis id fuerunt, quod eorum nomen indixit. Reges vero Asturiarum qui nomen Alfonsum habuerunt, hi sunt:

Alfonsus I, dictus *Catholicus*, 739-757;

Alfonsus II, dictus *Castus*, 792-824;

Alfonsus III, dictus *Magnus*, 866-910 (abdicavit, mortuus est 912);

Alfonsus IV, dictus *Monachus*, 924-931;

Alfonsus V, 999-1027.

Primi quoque reges Navarrae et Aragoniae nomen Alfonsum habuerunt:

Alfonsus I (rex Navarrae), dictus *Propugnator*, 1101-1134;

Alfonsus I (rex Aragoniae), 1101-1134.

Idem nomen Alfonsus etiam in regno Portugalliae valde floruit:

Alfonsus I, comes, inde ab anno 1139 rex, - 1185;

Alfonsus II, dictus *Grossus*, 1211-1223;

Alfonsus III, dictus *Restaurator*, 1148-1179;

Alfonsus IV, dictus *Audax*, 1325-1357;

Alfonsus V, dictus *Africanus*, 1438-1481.

Omnes hi reges eximii duces bellici fuerunt, nomenque quod gesserant, re et virtute expresserunt. Idem nomen vero Alfonsus, ut nomen regium, usque ad nostra tempore valde usitatum fuit.

Sic tamen evenit, ut idem nomen, tamquam regium, etiam in italicis litoribus apparuisset: Alfonsus rex Castellarum et Aragoniae (V huius regni), anno 1416 regnum insulae Sardiniae, et anno 1442 regnum neapolitanum obtinuit, ubi Alfonsus I erat; dictus fuit *Magnanimus*. Alius Alfonsus (II) regnum neapolitanum gubernavit, sed vix per unum annum, 1494-1495 (4).

Si placet, nomen Alfonsum attendamus nunc inter episcopos earundem regionum, ubi ut nomen regium primus apparuit. Sed dicendum est, his iisdem saeculis paucas supervixisse sedes episcopales, cum christiana religio ab invasoribus arabicis, saltem primis temporibus, everteretur, et successio episcopalis multarum sedium per annos et per saecula interrumperetur.

Certum est, S. Ildefonsum, notum episcopum Toletanum (657-667) non considerandum esse, ut quidam crediderunt, tamquam primum et celebrem nominis Alfonsi portatorem. Ildefonsus, vel Idelfonsus, item vox visigothica, devenit ex duabus radicibus *hild(e)* et *funs*, et significat, sensu primitivo, hominem pugnae cupidum (5).

In antiquissima sede Lucensi (Lugo), in Gallaecia, ad annum 899 notatur Alfonsus III episcopus, quin tamen innotesceret, quando dioecesim gubernassent Alfonsus I et II. Item in sede Ovetensi (Oviedo), in corde

Asturiarum montium sita, ad annum 1130 notatur Alfonsus episcopus. In altera Gallaeciensi sede antiquissima, Tudensi scilicet (Túy), ante annum 1022 Adelfonsus, et circa annum 1100 Alfonsus II dioecesim rexerunt. In sede episcopali Civitatensi (Ciudad Rodrigo), in regione Castellana antiqua posita, antiquissima, sed per saecula praesulibus orbata et anno 1175, post expugnationem catholicam restituta, inter annos 1286 et 1485 non minus quam septem episcopi nomen Alfonsum habuerunt. Etiam Salmanticae (Salamanca), alia sede regionis Castellanae, post victorias christianas restituta, annis 1130-1131 Alfonsus episcopus praefuit (Alfonsus Perez). In sede Seguntina (Sigüenza), item post catholicam expugnationem restituta, inter annos 1322 et 1446 quatuor episcopi nomen Alfonsum portaverunt.

In ea regione quoque Portugalliae quae prioribus temporibus a christianis expugnata fuit, id est, Conimbricae (Coimbra), paulo post restitutionem episcopatus, Adelfonsus episcopus nominatur, circa annum 1018 (6).

Quae mox diximus, confirmant ea quae superius de regio nomine Alfonso exposuimus: nomen Alfonsus originem habuit in imperviis regionibus montanis paeninsulae Ibericae, ubi superstites visigothi saeculare et spectaculare bellum contra invasores arabes, invicto animo, gerere non cessarunt.

Sed oritur nunc alia quaestio: quando nomen Alfonsus coepit nomen esse baptismatis? Martyrologium Romanum (7) duos tantum sanctos, Alfonso nomine, continet: Alfonsum Maria Rodriguez, hispanum, Societatis Iesu fratrem coadiutorem, Segoviae anno 1532 natum, die 31 ianuarii anni 1571 Palmae (Palma) in insula Maioricensi (Majorca) defunctum, anno 1825 inter Beatos, et anno 1888 inter Sanctos relatum; et nostrum sanctum Patrem Alfonsum Maria de Ligorio.

Inveniuntur tamen aliqui sancti viri, titulo Beatorum decorati qui nomen Alfonsum gerebant:

Alfonsus Navarète, Ordinis Praedicatorum, natus Vallisoleti (Valladolid), in Iaponicis insulis martyr, a Tacaxima, anno 1617, cum duobus sociis (beatificatus una cum illis anno 1867);

Alfonsus de Meña, item Ordinis Praedicatorum, natus in Logroño, et crudeliter necatus item Iaponiae, in civitate Nagasaki, anno 1622 (cum aliis sociis, cum quibus beatificatus fuit anno 1867);

Alfonsus Vaena, in Societate Iesu frater coadiutor, natus Toleti (Toledo), qui una cum Ignatio de Azevedo et 38 sociis, ex Brasilia reducibus, prope insulas Canarias a praedonibus maritimis confessionis calvinianae dire necati fuerunt (beatificati sunt anno 1854);

Alfonsus Pachéco, Societatis Iesu sacerdos, missionarius in Indis orientalibus, ubi una cum Rodolfo Acquaviva trucidatus est anno 1583 (beatificati anno 1893);

Alfonsus de Orozco, Ordinis Eremitarum S. Augustini, confessor, natus in Oropésá, in Castellis antiquis, anno 1500, inde ab anno 1554 Philippi II praedicator aulicus, rerum spiritualium ac sacrarum praedicationum scriptor eximius, mortuus Matríti (Madrid) anno 1591 (beatificatus anno 1882) (8).

Vere notandum est, omnes hos sanctos et beatos viros, unico nostro sancto Patre excepto, originem duxisse ab hispanica terra, ubi nomen Alfonsus, ut supra exposuimus, iam inde a saeculo VIII usitatum fuit. Sed omnes hi ad gloriam altarium pervenerunt ultimo tantum saeculo labente.

Inveniuntur tamen alii duo Alfonsi, ambo venerati in Hispania, et quidem in illis regionibus ubi Alfonsi nomen primum inventum est. Hi sunt:

Alfonsus de Leciniana, qui celebratur die 3 novembris Vallisoleti (Valladolid), et quidem tamquam martyr.

Alfonsus, episcopus Asturigae (Astorga), qui colitur una cum aliis octo episcopis: Ausorio (Isauro) et Vimarasio, episcopis Oriensibus (Orense), Gonzalvo Osorio et Froalengo, episcopis Conimbricensibus (Coimbra), Servando, Viliulpho et Pelagio, episcopis Iriae Flaviae, nunc El Padrón, quae sedes postea Compostellam (Santiago de Compostella) translata fuit, et Petro, ignotae sedis. Corpora horum episcoporum reposita fuerunt in monasterio S. Stephani ad ripam Sili (Ribas del Sil), Oriensis dioecesis, in Gallaecia, sito. Hic ab antiquo religiose coluntur, ut variis notitiis certe constat, quamvis de eorum vita vix nihil innotescat. Monasterium autem supra dictum originem coepit per regem Ordoño (vel I, anno 887, vel II, anno 923), ita ut hi sancti viri eo ipso tempore vixerunt, quo reges et populi magnis clarescerent virtutibus bellicis (9).

Utcumque res se habeat, hoc tamen videtur esse compertum, nomen Alfonsum, tamquam nomen sancti, et tamquam nomen baptismatis, originem habuisse in iisdem regionibus, ubi hoc nomen tamquam proprium apparuit et familiare esse devenit, id est, in montanis regionibus Cantabriae, Gallaeciae et Asturiarum, et quidem ob venerationem quam sibi arripuerunt aliqui huius nominis sancti viri, qui cultu populari gaudebant, qui tamen ab universali Ecclesia numquam recognitus fuit.

Vertente saeculo XIV, eo scilicet tempore quo potestas hispanica in rebus politicis Italiae pondus habere coepit, etiam in aliis rebus magis materialibus et quae ad vitam religiosam et quotidianam pertinebant, culturae ibericae influxus augebatur. Putandum sane videtur, eo ipso tempore etiam nomen Alfonsum tamquam nomen baptismatis in regionibus italicis subintravisse. Sic, exempli gratia, principes Estenses, qui postea Ferrariae (Ferrara) residebant, nomen Alfonsum in suam domum invexerunt: habemus Alfonsum I, ducem Mutinae (Modena) et Regii Lepidi (Reg-

gio in Emilia), ab anno 1505 ducem Ferrariae, qui mortuus est anno 1534; non paulo post regnavit Alfonsus II, 1559-1597 (10).

Sed — quod candidè fatemur — nescimus an investigationes historicae-statisticae factae sint de usu et de ambitu nominis Alfonsi tamquam nomen baptismatis, sive in Hispania, sive in Italia et regno Neapolis. Sic praesentes adnotationes, fortassis, non omni destitutae sunt utilitate.

ADNOTATIONES

1) Alfonsus: sic hodie libri liturgici officiales scribunt; olim vero, et usque ad annum 1900, ut videtur, scribebatur Alphonsus.

2) F. TETZNER, *Namenbuch*³; Leipzig 1941, 14; TH. HERRLE, *Reclams Namenbuch*²; Leipzig 1941, 20; E. WASSERZIEHER, *Hans und Grete*¹¹; Bonn 1942, 18; *Der grosse Brockhaus*¹⁶ I; Wiesbaden 1952, col. 167; FR. KLUGE, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*⁷; Strassburg 1910, 6, advertit quod radix antiqua germanica *adal* comprehendit notionem nobilitatis ex possessu terrarum; FR. L. K. WEIGAND, *Deutsches Wörterbuch*⁵; Giessen 1909, 22, proponit aliam quoque deductionem e radice scilicet *hadu*, id est pugna; forma primigenia esset *hadufuns*; sed haec derivatio ab aliis doctis non accepta fuit.

3) Ut recentius opus adducamus, vide *Storia della Chiesa*, ediderunt A. FLICHE et V. MARTIN; versio italica, cura P. A. FRUTAZ, adiunctis ultimis notitiis bibliographicis, indicibus, illustrationibus et tabulis geographicis: vol. 5, *S. Gregorio Magno, gli stati barbarici e la conquista Araba, 590-757*, scripserunt L. BRÉHIER et R. AIGRAIN; vol. 6, *L'epoca carolingia, 757-888*, scripsit E. AMANN; volumina prodierunt Taurinis (Torino), 1945, 1948 (sed ultimum volumen revera prodit post ultimum bellum, 1952).

4) Ut evidens est, non omnes principes nominis Alfonsi hic adduximus; sed potiores tantum. A. CAPPELLI, *Cronologia, cronografia e Calendario perpetuo*²; Milano 1930; F. SAVIO e P. FERRARI, *Sunto cronologico di storia medioevale e moderna*⁴; Torino s. a., sed 1945.

5) Vide opera in nota 2 adducta.

6) P. G. GAMS, *Series episcoporum ecclesiae catholicae*; Regensburg 1873.

7) *Martyrologium Romanum*, 3 ed. post. typicam; Città del Vaticano 1948.

8) F. G. HOLWECK, *A Biographical Dictionary of the Saints*; St. Louis Mo. 1924; FR. VON SALES DÔYÉ, *Heilige und Selige der röm.-kath. Kirche I-II*; Leipzig 1929.

9) *Acta Sanctorum* (ed. Paris). Ian. III (1863), 366-367; L. H. COTTINEAU, *Répertoire topo-bibliographique des Abbayes et Prieurés* II; Macon 1939, col. 2459.

10) Vide opera adducta in nota 4.